

CARLOS GONZÁLEZ ZORRILLA

Director de l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya

El risc es defineix com el producte de la perillositat per la vulnerabilitat.

La perillositat és la probabilitat que un fenomen, ja sigui natural, tecnològic o humà, tingui efectes negatius sobre la població o el medi. I la vulnerabilitat es refereix a l'impacte d'aquest fenomen sobre la societat. En funció, però, de la resposta articulada davant del risc, la conseqüència i/o l'impacte d'aquests fenòmens serà de més o menys intensitat.

Les noves tecnologies i el desenvolupament cap a la societat de la informació han comportat la incorporació de nous riscos i l'aparició d'una nova cultura al seu voltant, cosa que ha donat peu a allò que Ulrich Beck anomena la societat del risc.

Si bé, d'una banda, les nostres societats s'han sofisticat i en conseqüència el territori s'ha vertebrat en funció de les necessitats de la nova organització social, el dilema és fins a quin punt aquesta vertebració ha tingut en compte els riscos amb què convivim i fins a quin punt la població percep que l'actuació pública els cobreix.

També, però, hauríem de tenir present que el risc zero és impossible i, per tant, és més correcte parlar del risc tolerable. Però, fins a quin punt un risc es considera tolerable? La tolerància s'alimenta, fonamentalment, de la percepció social del risc o dit d'altra manera, de la valoració subjectiva del perill, que es jutja en funció de la confiança ciutadana en la capacitat de resposta col·lectiva davant una crisi, accident o catàstrofe.

Aquesta percepció del perill, com moltes altres coses, ha evolucionat al llarg dels temps. Aquesta percepció no és la mateixa en un període històric construït sobre espais rurals, que eren poc diferenciats i d'ús fonamentalment agrícola, que en el període històric actual en què predominen espais urbans, molt diferenciats i amb molta varietat d'usos.

Alhora, cal tenir en compte que la societat postmoderna ha pres consciència sobre l'impacte que podrien tenir sobre el medi ambient, les comunitats veïnes i la pròpia persona, macroriscos que si es materialitzen podrien significar danys desmesurats i destrucció d'efectes imprevisibles.

Així apareix, com a contrapès al de risc, el concepte de prevenció. Preveure allò que pugui succeir, actuar amb antelació per evitar el perill i, si aquest té lloc, reaccionar segons un pla establert amb anterioritat, és una activitat que, en el context actual de governança, ha de practicar tant el sector públic com el privat, en funció de les responsabilitats atribuïdes a cadascun d'aquests àmbits.

En el fons, del que es tracta és d'assumir la responsabilitat social que tenen d'una banda les empreses de garantir la seguretat de la seva activitat i, de l'altra, la de les autoritats davant l'obligació d'establir i assegurar el compliment de mesures adequades per protegir la població. L'incompliment d'aquesta premissa seria incórrer o bé en negligència o bé directament en vulneracions premeditades.

Evidentment els accidents passen i, quan ho fan, aporten lliçons, tot i que es difícil compensar les pèrdues que provoquen —sobretot si són pèrdues humanes—, i comporten identificar errors, responsabilitats i prendre mesures per tal que no es repeteixin. I sobretot ajustar el que sobre paper semblava correcte i que un cop aplicat a l'acció ha fallat.

Aquestes i d'altres qüestions són les que es plantegen en les sessions del Grup de recerca sobre risc i territori que el mes de març d'enguany s'ha constituït a l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya. El Grup té com a principal objectiu analitzar l'estat de la qüestió a Catalunya, per així identificar i proposar línies d'actuació coherents i viables, i també harmonitzades amb solucions implementades en altres Estats de la Unió Europea.

El número 23 de la *Revista Catalana de Seguretat Pública* té per objectiu reflexionar sobre la manera com s'articulen els riscos derivats de determinades activitats sobre el territori. De la ubicació, la regulació i el control d'aquestes activitats depèn en bona mesura la seguretat i la qualitat de vida de la població. El contingut del dossier s'ha elaborat amb les aportacions dels professionals de l'àmbit públic i privat que formen part del Grup de recerca.

Així, el dossier sobre risc i territori comença amb un article de Jordi Sans, que contextualitza la temàtica i en el qual presenta un recull dels accidents més greus que han significat un abans i un després en la prevenció dels riscos —en aquests casos de dimensions transfrontereres i de caràcter universal. En concret, es tracten els coneguts casos de Bhopal a l'Índia, de Buncefield al Regne Unit, d'Enschede als Països Baixos i de Tolosa AZF a França.

A la vegada, es fa una síntesi de l'enfocament de les institucions europees en la prevenció d'accidents greus, sobretot basada en les directives Seveso, que obliga les empreses a fer estudis de seguretat i les autoritats públiques a fer plans d'emergència i polítiques d'ordenació del territori tenint en compte els riscos detectats en aquests estudis, amb l'objectiu de protegir la població i el medi ambient.

Hi ha dues maneres de mesurar el perill. D'una banda, s'utilitza una metodologia basada en les conseqüències i una altra basada en el risc. Aquesta última, que valora la perillositat i la probabilitat de les situacions de risc, només l'apliquen, en el context europeu, França, Itàlia, Holanda i el Regne Unit. Això demostra que en la gestió del territori els criteris de risc són una qüestió pendent.

En aquest sentit Tom Maddison presenta en el seu article com es gestionen els riscos tecnològics i el territori a Gran Bretanya. Aquesta qüestió en aquest país s'a-

borda des de 1972, sobretot arran del desastre de Flixborough, quan es va construir el sistema PADHI, que consisteix principalment a proporcionar assessorament a les autoritats locals en la prevenció i la gestió dels riscos.

D'altra banda, Myriam Merad explica la metodologia francesa en la gestió del risc en el territori, ideada sobretot després de l'accident a la ciutat de Tolosa, al qual s'ha fet referència a l'inici.

A continuació, Joan Amenós presenta el paper del pla urbanístic en la gestió del risc al territori i la responsabilitat del municipi en relació amb l'ordenació del territori, que és l'entitat que en té la competència al nostre país.

L'article de Josep Bernis convida a reflexionar sobre com ordenar el territori per fer-lo sostenible significa minimitzar els riscos i les vulnerabilitats. Partint d'aquesta base presenta un sèrie de patrons i criteris sota els quals s'haurien d'ordenar els nostres espais urbans per fer-los sostenibles i segurs.

Així doncs, s'entén que els plans d'ordenació urbanística són una manera d'integrar de forma eficient els diferents usos del sòl i han de tenir en compte l'interès general més enllà dels interessos específics. En aquest aspecte es destaca el pla director urbanístic, concebut per determinar els aspectes de dimensió supramunicipal, on es pot encabir la prevenció i la gestió de riscos.

Un desenvolupament territorial és sostenible si tendeix a minimitzar els riscos per a les persones, els béns i el medi ambient. Una ciutat segura és la que suporta la màxima densitat que es pugui assolir sense arribar al col·lapse (subministrament de serveis, xarxes de comunicació, espais d'oci, espais verds, equipaments...). I una densitat elevada desemboca en congestió i degradació si supera un nivell determinat tècnicament.

Un altre risc que a casa nostra té molta importància és l'incendi forestal. El dossier enfoca aquest risc des del punt de vista del perill que pot suposar un incendi a zones residencials situades en espais que, fins no fa gaire, eren terres conreables o boscos. És a dir, a les anomenades urbanitzacions.

Aquestes zones residencials, que s'han incrementat en els últims anys, requereixen mesures de seguretat i de protecció perquè la seva expansió també ha fet aparèixer riscos nous. Un incendi en aquestes àrees residencials genera un estat d'opinió del qual les autoritats no queden al marge. Com exemple d'això, Joan Arola explica de quina manera tres grans incendis de la dècada dels noranta han quedat en les memòries col·lectives i que, en conseqüència, van fer reformular les actuacions davant de situacions d'emergència provocades pel foc.

Un altre risc que cal tenir en compte a l'hora d'ordenar el territori és el risc químic. En l'article de Joaquim Casal i Juan Antonio Vilchez s'analitzen els aspectes del risc associat a la indústria química. A Catalunya això és important sobretot perquè la indústria química representa la meitat del sector químic espanyol i, per tant, no pot quedar al marge a l'hora de planificar el territori. Així seria important, com a mínim en aquest sector, introduir metodologies de probabilitat i no només de conseqüències, per ajudar a les decisions. El que està clar i recomana l'article és l'establiment i —encara més important— el compliment de les distàncies mínimes de seguretat entre el medi urbà vulnerable i el medi industrial portador del risc. Malauradament hi ha zones conflictives que no haurien d'existir en un territori

ben ordenat i planificat, però a causa del creixement de la indústria o de la població fa que no es respectin aquests perímetres de seguretat.

El dossier conclou amb l'aportació de David Tisaire, qui en el seu article descriu els diversos plans de prevenció de protecció civil ideats per afrontar els riscos que hem prioritzat en aquest número de la *Revista*.

Finalment, en la secció d'aportacions, Francesc Muñoz complementa el tema del dossier amb un article sobre la gestió del risc en allò que anomena la urbanització dispersa. La seva tesi principal és que l'emergència ha passat de ser tractada com quelcom excepcional a fer-ho de manera contínua i permanent, sobretot davant de la urbanització del camp, que ha fet aparèixer nous riscos i, per tant, noves necessitats de seguretat, emergència i protecció civil.

Espero que aquest nou número de la *Revista* convidi a reflexionar sobre un tema que entrellaça tots els àmbits de la seguretat, entesa com a expressió binòmia dels conceptes anglesos de la *safety* i la *security*, així com de la protecció del medi i de les persones, amb la finalitat de construir un model que fomenti la qualitat de vida i la sostenibilitat del sistema.